

Keywords: *preservation of health orientation, educational process, preparation, future teachers of physical culture, work, senior school.*

Дубяга С. М., Молодиченко В. В.
Мелітопольський педагогічний університет

МЕТОДИЧНА ТВОРЧІСТЬ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті розглядаються шляхи та засоби підготовки майбутніх учителів початкової школи до творчої методичної діяльності, на основі аналізу досліджень з цієї проблеми узагальнюються існуючі форми і методи роботи у цьому напрямку.

Ключові слова: *методична діяльність, методична творчість, педагогічна освіта, майбутні вчителі.*

Аналіз світових тенденцій у галузі професійної педагогічної освіти, реорганізація сучасної системи освіти України, розвиток мережі загальноосвітніх закладів різних типів, можливість вибору програм навчання вказує на зростання вимог до професійної підготовки та особистісних якостей сучасного вчителя. Реформування школи, оновлення змісту і структури початкової освіти посилюють вимоги до професійної компетенції вчителів. Сучасний стан розвитку суспільства потребує такої підготовки педагога, яка орієнтована на розвиток особистості дитини та на саморозвиток і самовдосконалення вчителя, здатного творчо працювати. Діюча система педагогічної освіти недостатньо сприяє повній реалізації творчого потенціалу майбутнього вчителя початкової школи та не задовольняє його потреб у професійному становленні.

Реалізація Національної доктрини розвитку освіти спрямовується на забезпечення оновлення змісту, форм і методів підготовки педагогічних кадрів, вивчення та використання прогресивних інноваційних технологій. Удосконалення системи вищої педагогічної освіти передбачає поліпшення методичної підготовки вчителів, оскільки їх професійний рівень значною мірою залежить від методичних знань та вмінь.

Методична підготовка майбутніх педагогів включає уявлення про механізми сприйняття інформації на відповідних вікових етапах, знання про ефективні методи та прийоми навчання предмета, шляхи оцінювання результатів роботи школярів, уміння застосовувати здобуті знання на практиці. Потребують оновлення як зміст методичної підготовки, так і форми та прийоми роботи зі студентами в процесі ознайомлення їх з методикою навчання предмета, оскільки професійні вміння вчителя значною мірою залежать від того, як навчали його самого.

Різні аспекти методичної підготовки вчителів досліджували українські вчені О. Е. Коваленко, Н. Б. Максименко, В. Є. Прокопчук, Л. Г. Таланова, російські науковці Н. Є. Кузовльова, Т. В. Мінькович, В. Б. Санданова, Н. Л. Стефанова, З. О. Тамарова, Г. Д. Урастаєва, О. В. Хасанова, М. Г. Шалунова та ін.

Аналіз спеціальної літератури, вивчення стану підготовки молодих педагогів до самостійної викладацької діяльності засвідчують, що однією з найскладніших проблем їхнього професійного становлення є методична підготовка. У зв'язку з цим, перед професійною педагогічною освітою виникла проблема підготовки майбутнього вчителя початкової школи до творчої реалізації своїх професійних умінь. Сьогодні, коли гуманітарна складова навчання молодших школярів постійно розширюється, методична підготовка вчителя стає все більш пріоритетною у загальній системі професійної педагогічної освіти. Значною мірою це стосується методичної освіти майбутніх учителів, основними завданнями якої є озброєння їх науковими знаннями закономірностей навчання, розвитку та виховання, а також формування в них умінь і навичок практичної діяльності з викладання відповідного предмета. Саме тому, вкрай необхідним є пошук нових підходів, які дозволяють досягти нової якості у дидактичній і методичній підготовці майбутнього вчителя початкової школи, що ми розкриємо у нашій статті.

Якість навчально-виховного процесу школи, його результати певною мірою залежать від учителя, його теоретичної підготовки, педагогічної та методичної майстерності.

Робота в цьому напрямку може бути успішною лише тоді, коли будуть чітко сформульовані ті результати, на досягнення яких спрямовано весь процес навчання й виховання майбутніх учителів. Заплановані результати мають насамперед забезпечити готовність педагога до практичної діяльності, яка визначається сформованістю професійних, у тому числі й методичних умінь.

Загальновідомо, що складовою професійної діяльності вчителя є методична діяльність, пов'язана з конструюванням педагогічного процесу, проектуванням його змісту, технології. Метою методичної діяльності є створення моделі майбутньої предметно-педагогічної взаємодії вчителя та учнів, у якій діалектично поєднуються два компоненти – нормативно-регламентований та творчий. Якщо нормативно-регламентований компонент методичної діяльності вчителя зорієнтовано на загальновизнані норми – освітні парадигми, чинні програми, підручники, посібники, стереотипи поведінки, то творчий компонент передбачає постійний пошук нових способів реалізації навчально-розвивальних виховних завдань, адже

педагогічний процес складається з низки неповторних ситуацій, що потребують невідкладного розв'язання. Пошук шляхів виходу з цих ситуацій тим успішніший, чим ґрунтовнішими знання методичних норм, на які спирається вчитель, а також чим більш сформованою його здатність до ефективної педагогічної імпровізації.

Сучасні дослідження проблеми професійної підготовки вчителя, методичної та науково-методичної діяльності, науково-методичної роботи вчителя, науково-методичного напрямку підготовки вчителя дають змогу виокремити творчо-методичну підготовку вчителя як важливу передумову його професійної компетентності, творчості.

Відомо, що навчити творчості може тільки творча особистість, наділена яскраво вираженими креативними рисами: розвинутою творчою уявою, фантазією та інтуїцією, схильністю до педагогічних інновацій, розвиненістю продуктивного мислення, здатністю до комбінування, свободи асоціацій. Творчий педагог створює у класі атмосферу, що передбачає схвалення, підтримку пошукової активності учнів, ініціативи, оригінальності та самостійності у вирішенні навчальних завдань, розробку і конструювання нових форм навчальної взаємодії, широкого застосування інтерактивних технологій навчання, спрямованих на розвиток творчої особистості.

Поняття педагогічної творчості включає в себе творчу педагогічну діяльність вчителя і творчу навчальну діяльність учня в їхній взаємодії та взаємозв'язку, тобто педагогічна творчість – це особистісно орієнтована розвивальна взаємодія вчителя та учня, яка зумовлюється певними психолого-педагогічними умовами і забезпечує подальший творчий розвиток особистості і рівня творчої діяльності вчителя. Творчо-методична підготовка вчителів – це процес набуття й використання теоретично-систематизованих об'єктивних знань освітніх галузей, закономірностей їх викладання в загальноосвітній початковій школі, а також формування та творчого використання специфічних умінь і навичок, необхідних учителю для здійснення професійної діяльності, а з іншого боку – підготовка до майбутньої творчо-методичної діяльності. Вона є запорукою успіху та впевненості вчителя в професійній діяльності, його творчого потенціалу, вміння швидко адаптуватися в швидкозмінних ситуаціях [3, с. 45].

З метою поліпшення фахової підготовки педагогічних кадрів у школах проводять спеціальну методичну роботу, яка спонукає кожного вчителя до підвищення свого фахового рівня; сприяє взаємному збагаченню членів педагогічного колективу педагогічними знахідками, дає змогу молодим учителям вчитися педагогічної майстерності у старших і досвідченіших колег, забезпечує підтримання в педагогічному колективі духу творчості,

прагнення до пошуку.

У процесі методичної роботи здійснюється підвищення наукового рівня вчителя, його підготовка до засвоєння змісту нових програм і технологій їх реалізації, постійне ознайомлення з досягненнями психолого-педагогічних дисциплін і методик викладання, вивчення і впровадження у шкільну практику передового педагогічного досвіду, творче виконання перевірених рекомендацій, збагачення новими, прогресивними й досконалими методами і засобами навчання, вдосконалення навичок самоосвітньої роботи вчителя, надання йому кваліфікованої допомоги з теорії та практичної діяльності.

Методична робота в сучасній школі передбачає такі напрями:

1) поглиблення філософсько-педагогічних знань, спрямованих на відродження й розвиток національної освіти в Україні, вивчення педагогічної теорії та методики навчання і виховання, психології, етики, естетики, поглиблення науково-теоретичної підготовки з предмета і методики його викладання з урахуванням вимог Закону "Про мови" в Україні;

2) вивчення діалектики і принципів розвитку української національної школи; збагачення педагогічних кадрів надбаннями української педагогіки, науки, культури; вивчення теорії та досягнень науки з питань викладання предметів, володіння сучасними науковими методами; глибоке вивчення й практична реалізація оновлених програм і підручників, розуміння їх особливостей і виконання з позиції формування національної школи;

3) освоєння методики викладання додаткових предметів; випереджувальний розгляд питань методики вивчення складних розділів навчальних програм з проведенням відкритих уроків, використанням наочних посібників, ТЗН, дидактичних матеріалів;

4) освоєння і практичне застосування теоретичних положень загальної дидактики, методики та принципів активізації навчальної діяльності учнів і формування у них наукового світогляду, виходячи з вимог етнопедагогіки;

5) систематичне інформування про нові методичні рекомендації, публікації щодо змісту й методики навчально-виховної роботи, глибоке вивчення відповідних державних нормативних документів;

6) упровадження досягнень етнопедагогіки, психології та окремих методик і передового педагогічного досвіду із зверненням особливої уваги на використання в діяльності педагогічних колективів зразків національної культури і традицій.

Традиційно процес методичної підготовки вчителя початкової школи має репродуктивно-відтворюючий характер, а це означає, що студенти засвоюють методику як систему правил, узагальнень, що стосуються дій

учителя в типових ситуаціях викладання різних навчальних дисциплін. Як наслідок творчі сили майбутнього педагога його здатність до творчого методичного мислення залишаються нерозвинутими.

Широкий спектр навчально-розвивальних і виховних завдань, які доводиться розв'язувати вчителю на кожному уроці, зумовлює багатокомпонентність структури його підготовки до професійної методичної діяльності. Ця підготовка становить собою складну, впорядковану, цілісну, динамічну систему, що функціонує відповідно до мети, завдань та принципів діяльності вищої школи, спрямовується на формування мотиваційно-ціннісних орієнтацій студентів, системи їхніх знань, умінь та навичок, розвиток творчого підходу до організації навчальної діяльності молодших школярів і підпорядковується меті формування в майбутніх педагогів готовності до здійснення такої діяльності.

Дидактико-методична діяльність учителя початкових класів полягає в умінні аналізувати і структурувати зміст навчання з усіх предметів початкової школи; вмінні визначати уявлення, поняття, вміння й навички, які необхідно сформулювати в молодших школярів у процесі засвоєння змісту матеріалу з кожного предмету; вмінні добирати ефективні форми, методи й засоби навчання; вмінні активізувати розумову діяльність учнів. Специфіка побудови уроку в початкових класах виявляється в тому, що навчальний матеріал педагогу необхідно вміти викладати так, щоб повне й міцне його засвоєння, узагальнення, систематизація і застосування дітьми відбувалося безпосередньо на уроці. Саме тому для вчителя важливе вміння здійснювати своєчасний систематичний контроль за засвоєнням знань і умінь учнів, яке включає:

а) вміння здійснювати поопераційний контроль на перших етапах процесу засвоєння;

б) вміння здійснювати систематичний зовнішній контроль за кожним виконуваним завданням на початку матеріалізованого і зовнішньомовленнєвого етапів, коли учні засвоюють основні форми дій;

в) уміння здійснювати епізодичний зовнішній контроль у кінці матеріалізованого і зовнішньомовленнєвого етапів, коли основні форми дії вже засвоєні учнями, а також на етапі зовнішнього мовлення про себе, коли відбувається лише перенесення засвоєної мовленнєвої форми всередину.

Важливим є також уміння педагога своєчасно вносити відповідні корективи у процес засвоєння і застосування учнями знань, умінь і навичок на основі результатів контролю; вміння використовувати підкріплювальну, мотиваційну й виховну функцію контролю. Крім того, для молодших школярів одним із найскладніших правил є сидіти на уроках тихо, бо обмеження рухомості для дитини є напругою. Це потребує від учителя

вміння забезпечити доцільну зміну форм діяльності учнів (індивідуальна, колективна); вміння цікаво й динамічно провести фізкультхвилинку, ігри, танці й рухи під музику, які включаються в зміст уроку з метою позбавлення дітей від напруги.

Значне місце в методичній підготовці вчителів початкової школи належить виробленню в них умінь самостійно складати плани-конспекти уроків, а значить добирати такі форми, методи та прийоми навчальної діяльності, які забезпечать результативність уроку. Безумовно, цей процес є творчим актом. Успішність його залежить від сформованості у студента прогностичних та конструкторських умінь. Щоб підготувати студента до роботи у школі, ми намагаємося навчити його створювати умови для розвитку і самореалізації учнів, підвищувати ефективність навчального процесу, досягати високого інтелектуального розвитку школярів і готувати їх до активного громадського життя. На практичних заняттях студенти розробляють орієнтовані плани-схеми і методи проведення уроків різних типів – як традиційних, так і за новітніми технологіями (урок-гра, урок-дискусія, урок-KBК, урок-творчий проект тощо) та намагаються їх моделювати в аудиторії. При розгляді окремих тем, що виносяться на вивчення, студенти розробляють тестові завдання різних рівнів складності.

Справжній урок – це творчий продукт педагога. Але, як будь-який шедевр, він є результатом повсякденної копіткої праці і неперервного творчого пошуку. Помилково вважати, що вчитель працює тільки в школі. Справжній фахівець постійно відбирає інформацію, що може йому знадобитися на уроці. Читання книг, газет, журналів, спілкування з різними людьми, телепередачі тощо – все це розглядається і просіюється через “педагогічне сито”: знадобиться – не знадобиться. Для викладача важко бути ще і в курсі сьогодення, подій у країні та світі, так як будь-яка тема може переплітатися з цими подіями. Отже, загальна культура, широкий кругозір, обізнаність в сучасних подіях є важливою основою для педагогічної творчості. Накопичення знань, вражень і досвіду шляхом занурення в культуру в педагогіці називають безпосередньою підготовкою до уроку [4, с. 187].

Практичне здійснення нових підходів до організації навчального процесу змусило шукати нові форми, методи і прийоми професійної підготовки студентів. Серед них ділові ігри, інсценування педагогічних ситуацій, виконання навчально-дослідницьких завдань, конструювання різних типів уроків і обговорення варіантів, виконання мікроконтрольних робіт, анотування і реклама методичних посібників, аналіз і обговорення статей, опублікованих у фахових журналах, складання монологу передового вчителя з опорою на статтю або монографію, перегляд і

обговорення відеофільмів і відеофрагментів та ін. Як справедливо вважає М. Пентилюк, на практичних заняттях студенти повинні знайомитися з секретами педагогічної майстерності кращих учителів, з методикою експериментального дослідження [1, с. 23].

Надзвичайно важливим переконати студентів у необхідності розвивати свою, індивідуальну методичну творчість, а не лише спиратися на досвід інших.

Різні форми організації занять з майбутніми вчителями допомагають їм усвідомити, що готові розробки уроків, які містяться в численних методичних посібниках, найоригінальніші рецепти педагогів-новаторів мають бути творчо засвоєні, тобто потребують творчого осмислення й доопрацювання з урахуванням специфіки класу, рівня його підготовленості, особливостей індивідуального стилю педагога. Так, рецензуючи методичні статті й посібники на практичних лабораторних заняттях, студенти прагнуть охарактеризувати методичну концепцію автора, загальний принцип описаного досвіду, зробити висновок щодо можливості використання основних його положень при опрацюванні конкретних тем.

Особливого значення набувають методи, які стимулюють самостійність методичного мислення майбутніх учителів, розвивають їхні творчі здібності. Такі методи можна об'єднати у групи: а) мотиваційно-стимулюючі – бесіда, пошук відповідей на проблемні питання, розв'язування методичних задач, виконання творчих завдань тощо; б) теоретико-пізнавальні – аналіз методичних явищ, синтез, контент-аналіз основних понять, зіставлення, порівняння, класифікація, абстрагування, моделювання методичних ситуацій, пов'язаних із проведенням уроків у 1-4 класах, конструювання власних визначень методичних понять, аналіз методичної літератури та передового досвіду викладання в початковій школі, анотування, рецензування та реферування методичних праць; в) практичні – ділові ігри, різні види самостійної роботи (складання бібліографії, методичного довідника до певної теми, методичного коментаря до типового плану уроку, розробка фрагментів уроків, планів-конспектів уроків, аналіз вправ, поданих у підручнику, вивчення типових учнівських помилок тощо); г) контрольно-регулюючі – тестові завдання різного рівня складності, розв'язування методичних задач тощо.

Процес оволодіння студентами способами виконання методичних дій сприятиме розвитку їх творчих здібностей за умови, якщо вони частіше потраплятимуть у ситуації, що вимагають активного застосування методичних знань, обґрунтування логіки пошуку шляхів виходу з цих ситуацій. Така професійно-методична підготовка майбутнього вчителя початкової школи дозволить сформувати готовність до творчої методичної

діяльності на різних етапах дидактичного циклу: в моделюванні навчального процесу, його реалізації, аналізі, дослідженні та постійному вдосконаленні.

Висновки. Як відомо, сутність будь-якого поняття повинна відображатись у його визначенні. Шляхом цілеспрямованого аналізу та узагальнення встановлено підходи до визначення сутності поняття “методична творчість”. На основі аналізу літератури можна визначити сутність готовності вчителя початкових класів до методичної творчості так: це складне структурне утворення, що розглядається у двох аспектах, а саме: як функціональний стан і як стійка характеристика особистості, її інтегративна властивість, яка включає систему мотивів, станів, методичних знань, умінь і навичок, певного педагогічного досвіду. Все разом дозволяє вчителеві знаходити оригінальні шляхи розв’язання методичних проблем, уміло конструювати уроки з різних предметів.

Використана література :

1. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / [за ред. М. І. Пентиліук]. – К. : Ленвіт. – 2000. – 263 с.
2. Мороз О. Г. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація : [навч. пос.] / О. Г. Мороз, Н. І. Сластьонін, Н. І. Філіпенко. – К., 1997. – 168 с.
3. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості вчителя : [навч. пос.] / С. О. Сисоєва. – К. : ІСДОУ, 1994. – 112 с.
4. Чернова Г. А. Методика преподавания обществознания в начальной школе : учеб. пособие [для студ. сред. проф. учеб. заведений] / Г. А. Чернова, Л. Г. Жукова, И. В. Митюкова. – М. : Издательский центр “Академия”, 2008. – 240 с.

Дубяга С. М., Молодиченко В. В. Методическое творчество в системе профессиональной подготовки будущих учителей.

В данной статье рассматриваются пути и средства подготовки будущих учителей начальной школы к творческой методической деятельности, на основе анализа исследований по данной проблеме обобщаются существующие формы и методы работы в этом направлении.

Ключевые слова: методическая деятельность, методическое творчество, педагогическое образование, будущие учителя.

DUBYAGA S. M., MOLODICHENKO V. V. Methodical creation in the system of professional preparation of future teachers.

This article discusses the ways and means of future elementary school teachers training to creative methodological activity, the existing forms and methods of work in this direction are summarized on the basis of research analysis on this issue.

Key words: didactic activity, methodical work, pedagogical education, future teachers.